

Iwona Bąk

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

STATYSTYCZNA ANALIZA AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ GOSPODARSTW DOMOWYCH RENCISTÓW W POLSCE W 2009 R.

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza krótkotrwałych wyjazdów turystycznych (2-4 dni, czyli 1-3 noce), w których uczestniczyli renciści. Przeprowadzono ją na podstawie wyników badania reprezentacyjnego indywidualnych krótkotrwałych wyjazdów krajowych zrealizowanych przez rencistów w 2009 r. Jako narzędzie badawcze wykorzystano wielowymiarową analizę korespondencji. Uzyskane wyniki przedstawiono w przestrzeni trójwymiarowej. Ze względu na dużą liczbę wariantów analizowanych zmiennych zastosowano metodę Warda, która umożliwiła wyznaczenie powiązań pomiędzy wariantami zmiennych.

Słowa kluczowe: renciści, aktywność turystyczna, wielowymiarowa analiza korespondencji.

1. Wstęp

W literaturze turystycznej – zarówno polskiej, jak i światowej – nie ma zbyt wielu definicji aktywności turystycznej [Alejziak 2009]. Pojęcie to odnoszone jest nie tylko do zachowań ludzi, ale także do działalności turystycznej przedsiębiorstw i innych instytucji, a nawet walorów turystycznych [Rogalewski 1974]. W literaturze anglojęzycznej znacznie częściej używa się określenia *tourism activity* w rozumieniu aktywności (działalności) gospodarczej w sferze turystyki niż *tourism/tourist activity* w odniesieniu do zachowań turystycznych ludności [Alejziak 2009]. K. Łopaciński uważa, że „...przez aktywność turystyczną należy rozumieć całokształt czynności związanych z przygotowaniem i uprawianiem turystyki oraz różnymi formami przeżywania. Podstawowym przejawem aktywności turystycznej jest jednak samo uprawianie turystyki” [Łopaciński 1988]. M. Boyer, definiując turystykę jako aktywność w czasie wolnym, powiązaną ze zmianą miejsca w przestrzeni, wyróżnia trzy podstawowe fazy tej aktywności: podróż wyobrażoną (przed wyjazdem), podróż przeżywaną (w trakcie) i podróż przedłużoną (po wyjeździe). Wynika z tego, że aktywność turystyczna jest procesem, który zaczyna się na długo przed wyjazdem, a trwa jeszcze długo po powrocie [Alejziak 2009]. W pracy przyjęto, że podstawowym przejawem aktywności turystycznej jest samo uprawianie turystyki i dlatego badanie

będzie dotyczyć tylko drugiej fazy aktywności turystycznej w rozumieniu M. Boyera, czyli faktycznego uczestnictwa w turystyce.

Celem artykułu jest analiza krótkotrwałych wyjazdów turystycznych (2-4 dni, czyli 1-3 noce), w których uczestniczyli renciści, a szczególnie wykrycie powiązań pomiędzy zmiennymi charakteryzującymi ich wyjazdy turystyczne. Badanie dotyczyło wyjazdów w okresie 1.10.2008 r.-30.09.2009 r. Jako narzędzie badawcze wykorzystano proste metody statystyczne z zakresu analizy struktury oraz wielowymiarową analizę korespondencji. Do obliczeń i graficznej prezentacji wyników wykorzystano moduł *Analiza korespondencji* w pakiecie Statistica 9.0.

2. Aktywność turystyczna gospodarstw domowych rencistów

Zachowania turystyczne są szczególnym przejawem wykorzystania czasu wolnego człowieka, gdyż toczą się w odmiennym środowisku niż środowisko życia codziennego, wymagają przy tym dobrowolnych przemieszczeń poza obręb miejsca stałego zamieszkania [Brudnicki 2006, s. 29]. W wielu analizach uwarunkowań aktywności turystycznej czas wolny uznawany jest za czynnik nadrzędny, ważniejszy nawet od czynnika dochodowego [Wodejko 1998, s. 66]. Czas wolny jednostki podlega przemianom zależnym od fazy cyklu życia. Szczególnie interesujące z punktu widzenia zwiększania się ilości czasu wolnego jest ustanie aktywności zawodowej (np. renta). Uwolnienie się od obowiązku świadczenia pracy oraz posiadanie zabezpieczenia rentowego powinno sprzyjać satysfakcjonującemu przeżywaniu czasu wolnego. Jak dowodzą różnorodne badania, aktywne wypełnienie czasu wolnego osób starszych i o ograniczonej sprawności znacznie wpływa nie tylko na poprawę zdrowia i kondycji fizycznej, ale także na poczucie bycia szczęśliwym.

Niestety, czynne wykorzystanie czasu wolnego przez rencistów jest mało popularne. Jak wykazują badania GUS, ulubionym sposobem spędzania czasu wolnego przez rencistów jest wypoczynek bierny, tzn. słuchanie radia, muzyki, oglądanie telewizji, wideo i czytanie – deklaruje tak prawie 43% gospodarstw domowych rencistów [*Turystyka i wypoczynek...* 2010].

W okresie objętym badaniem (1.10.2008-30.09.2009) aktywnych turystycznie było 40,3% gospodarstw domowych rencistów, tj. o 5 punktów procentowych więcej niż w roku 2005. Największym zainteresowaniem wśród gospodarstw rencistów cieszyły się wyjazdy krajowe, zarówno długoterminowe (5 dni i więcej), jak i krótkoterminowe (2-4 dni). Na wyjazdy wakacyjne zdecydowało się prawie 25% gospodarstw, natomiast krótkotrwałe podróże krajowe dotyczyły niespełna 22% badanych. Zdecydowanie mniej popularne były wyjazdy zagraniczne. Na wyjazdy zagraniczne połączone z noclegiem zdecydowało się tylko 6,4% gospodarstw domowych rencistów. Nie odnotowano w ogóle krótkich wyjazdów zagranicznych niepołączonych z noclegiem.

Większość gospodarstw domowych rencistów nie brała udziału w wyjazdach turystycznych (59,7%). Najczęściej wskazywaną przyczyną nieuczestniczenia w tury-

stycie były zbyt niskie dochody oraz stan zdrowia. Niepokojący, z punktu widzenia aktywności turystycznej, jest również brak zainteresowania wyjazdami turystycznymi. Dotyczył on 16% gospodarstw domowych rencistów.

W badaniu aktywności turystycznej ważne są nie tylko informacje o zrealizowanych wyjazdach lub podróżach, ale także o planach uczestnictwa w turystyce w przyszłości. Wyniki badania gospodarstw domowych rencistów wykazały, że dłuższy wyjazd w ciągu najbliższych 2 lat planowało tylko 23% gospodarstw. W planowanych podróżach wyraźnie przeważały podróże krajowe, które stanowiły prawie 89% ogółu. Wśród nich dominowały podróże samodzielne, które planowano trzykrotnie częściej niż zorganizowane. W przypadku podróży zagranicznych podróże samodzielne również cieszyły się zdecydowanie większą popularnością.

Głównym celem krajowych i zagranicznych wyjazdów członków gospodarstw domowych rencistów poza miejsce zamieszkania była przede wszystkim chęć odwiedzin krewnych lub znajomych, a następnie wypoczynek i rekreacja. Podróże, których głównym celem było zwiedzanie, cieszyły się znacznie mniejszą popularnością, zwłaszcza w przypadku wyjazdów krajowych. Podróżujący renciści stosunkowo rzadko korzystali z komercyjnej bazy noclegowej. Zdecydowanie najczęściej wykorzystywanym miejscem noclegów były mieszkania krewnych i znajomych.

W odniesieniu do wszystkich rodzajów podróży podstawowe znaczenie jako środek transportu wykorzystywany na dojazd do miejsca docelowego miał samochód osobowy. Najczęściej wybierano ten sposób w trakcie podróży krajowych, i to zarówno krótkotrwałych, jak i wakacyjnych. Stosunkowo popularna była również kolej i linie autobusowe. Podróże zagraniczne charakteryzowały się nieco odmienną strukturą wykorzystania środków transportu, najczęściej korzystano z samolotu i autokaru.

3. Analiza korespondencji¹

Analiza korespondencji należy do grupy wielowymiarowych metod badawczych współwystępowania. Umożliwia trafne rozpoznanie współwystępowania kategorii zmiennych lub obiektów, zmierzonych na skali nominalnej. Punktem wyjścia jest zapisanie złożonej tablicy kontyngencji (wielodzielczej, krzyżowej), w której umieszcza się liczebności wystąpień poszczególnych kategorii zmiennych przyjętych do opisu n obiektów. W zagadnieniach praktycznych bardzo często stosowanym sposobem zapisu danych jest macierz Burta. W pierwszym kroku wymagana jest budowa złożonej macierzy znaczników Z , która składa się z bloków (podmacierzy) odpowiadających kolejnym zmiennym: $Z = [Z_1, \dots, Z_Q]$, gdzie Q oznacza liczbę cech. Elementy złożonej macierzy znaczników przyjmują wyłącznie wartości 0 i 1, w zależności od tego, czy dany obiekt ma wyróżnioną kategorię zmiennej czy też nie.

Macierz Burta jest wynikiem działania: $B = Z^T Z$. Powstaje wówczas symetryczna macierz blokowa, w której na głównej przekątnej umieszczone są macierze dia-

¹ Opracowano na podstawie [Gatnar, Walesiak 2004; Stanimir 2005; Stanisz 2007; Panek 2009, Sompolska-Rzechuła 2010].

gonalne, zawierające liczebności wystąpień kategorii cech, a poza przekątną położone są tablice kontyngencji dla każdej pary rozpatrywanych zmiennych. Całkowita liczebność każdej podmacierzy jest równa liczebności badanych jednostek n , a całkowita liczebność macierzy Burta wynosi $n \cdot Q^2$. Ponieważ macierz Burta jest symetryczna ($b_{ij} = b_{ji}$), to liczebności brzegowe wierszy i kolumn są identyczne i oblicza się je w następujący sposób:

$$\sum_{j=1}^J b_{ij} = b_{i\bullet} = b_{\bullet j=Q} = Q \cdot b_{ii},$$

gdzie: b_{ij} – elementy macierzy Burta,

J – łączna liczba kategorii wszystkich cech.

Częstości brzegowe wierszy i kolumn są sobie równe i wynoszą:

$$p_{i\bullet} = \frac{Q \cdot b_{ii}}{n \cdot Q^2}.$$

Wartości $p_{i\bullet}$ są elementami diagonalnej macierzy częstości brzegowych wierszy, a tym samym kolumn. Jednocześnie są to składowe wektora częstości brzegowych \mathbf{r} . Macierz częstości zaobserwowanych jest obliczana jako:

$$\mathbf{P} = \frac{1}{n \cdot Q^2} \mathbf{B}.$$

Macierz \mathbf{B} jest symetryczna, czyli można wskazać, że ulegnie dekompozycji, ale według wartości własnych:

$$\mathbf{A} = \mathbf{D}_r^{-1/2} (\mathbf{P} - \mathbf{r}\mathbf{r}^T) \mathbf{D}_r^{-1/2} = \mathbf{U}\mathbf{\Gamma}_B^2 \mathbf{U}^T,$$

gdzie: \mathbf{U} – macierz wektorów własnych macierzy \mathbf{A} ,

$\mathbf{\Gamma}_B^2$ – macierz diagonalna, zawierająca kwadraty wartości osobliwych $\gamma_{B,k}^2$

($k = 1, 2, \dots, K; K = \sum_{q=1}^Q (J_q - 1)$ macierzy \mathbf{A} ,

J_q – liczba kategorii cechy q ,

\mathbf{D}_r – diagonalna macierz zaobserwowanych częstości brzegowych wierszy.

Można zapisać, że $\mathbf{\Gamma}_B^2 = \mathbf{\Lambda}_B$, gdzie $\lambda_{B,k}$, są to wartości własne macierzy \mathbf{A} . Następuje zatem rozkład macierzy \mathbf{A} według wartości własnych, a współrzędne kategorii cech zawiera tylko jedna macierz:

$$\mathbf{F} = \mathbf{D}_r^{-1/2} \mathbf{U}\mathbf{\Gamma}_B.$$

Wymiar rzeczywistej przestrzeni współwystępowania odpowiedzi na pytania wyznacza się na podstawie wzoru:

$$K = \sum_{q=1}^Q (J_q - 1).$$

Według kryterium Greenacre'a jako najlepszy jest wybierany ten wymiar rzutowania kategorii zmiennych, w którym wartości własne spełniają warunek: $\lambda_{B,k} > \frac{1}{Q}$.

Greenacre do założonego kryterium wyboru istotnych wartości własnych ($\lambda_{B,k} > \frac{1}{Q}$) podaje sposób na „ulepszenie” wyników analizy zmiennych zapisanych w postaci macierzy Burta:

$$\tilde{\lambda}_k = \left(\frac{Q}{q-1} \right)^2 \cdot \left(\sqrt{\lambda_{B,k}} - \frac{1}{Q} \right)^2,$$

gdzie: Q – liczba zmiennych,

$\lambda_{B,k}$ – k -ta wartość własna.

4. Charakterystyka materiału badawczego

Dane statystyczne dotyczące turystyki wyjazdowej rencistów zaczerpnięto z badań ankietowych „Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych” przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w roku 2009. Respondenci dla każdego krótkotrwałego wyjazdu krajowego podawali informacje, które dotyczyły charakterystyki wyjazdu i zawierały pytania o cel wyjazdu, odległość miejsca będącego celem wyjazdu od miejsca zamieszkania, formę wyjazdu, usługi zakupione u pośrednika, środki transportu wykorzystywane na dojazd, obiekty noclegowe, z jakich korzystano podczas wyjazdu, oraz szacunkową wielkość wydatków poniesionych w związku z wyjazdem.

Kategoriom wymienionych zmiennych przypisano następujące symbole:

- cel wyjazdu – C1 – odwiedzić krewnych lub znajomych, uroczystości rodzinne, C2 – wypoczynek i rekreacja, C3 – religijny, C4 – zwiedzanie, C5 – inny,
- odległość wyjazdu: O1 – do 50 km, O2 – od 51 do 100 km, O3 – od 101 do 200 km, O4 – od 201 do 300 km, O5 – od 301 do 500 km, O6 – powyżej 501 km,
- forma wyjazdu: F1 – wycieczka, impreza objazdowa, F2 – wyjazd na działkę, F3 – pielgrzymka, F4 – wczasy, F5 – inna,
- usługi zakupione u pośrednika: P1 – żadne, P2 – noclegi, P3 – pełny pakiet turystyczny, P4 – inne,

- główny środek transportu wykorzystywany na dojazd: T1 – samochód osobowy, T2 – PKS lub inna autobusowa linia przewozowa, T3 – kolej, T4 – autokar, T5 – inny,
- baza noclegowa: B1 – mieszkanie u krewnych lub znajomych, B2 – domek letniskowy na działce, B3 – komercyjna baza noclegowa (hotel, motel, pensjonat, schronisko), B4 – wynajęta kwatera prywatna, B5 – dom wycieczkowy, schronisko, schronisko młodzieżowe, stacja wodna, B6 – inna,
- wydatki ogółem poniesione w związku z wyjazdem: W1 – do 50 zł, W2 – 50-100 zł, W3 – 100-200 zł, W4 – 200-300 zł, W5 – powyżej 300 zł.

5. Wyniki analizy korespondencji

W celu sprawdzenia, czy istnieje zależność pomiędzy kategoriami zmiennych wymienionych w charakterystyce materiału badawczego, zastosowano wielowymiarową analizę korespondencji. Punktem wyjścia do zastosowania analizy korespondencji było sprawdzenie, czy pytania z ankiety, istotne z punktu widzenia celu badania, są zależne. Ponieważ odpowiedzi na większość pytań są zmierzone na skali nominalnej, wykorzystano test niezależności χ^2 . Wartości statystyki χ^2 wraz z prawdopodobieństwami odrzucenia hipotezy zerowej mówiącej o niezależności analizowanych zmiennych przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Wartość statystyki χ^2 pomiędzy badanymi zmiennymi

Pary pytań	Statystyka χ^2 i prawdopodobieństwa
Odległość – cel wyjazdu	92,4028 [0,0000]
Odległość – forma wyjazdu	84,7507 [0,0000]
Odległość – usługi u pośrednika	125,8772 [0,0000]
Odległość – środek transportu	58,7677 [0,0001]
Odległość – baza noclegowa	191,8115 [0,0000]
Odległość – wydatki	83,8247 [0,0000]
Cel wyjazdu – forma wyjazdu	291,3744 [0,0000]
Cel wyjazdu – usługi u pośrednika	138,7682 [0,0000]
Cel wyjazdu – środek transportu	110,8674 [0,0000]
Cel wyjazdu – baza noclegowa	242,4806 [0,0000]
Cel wyjazdu – wydatki	17,4357 [0,1340]
Forma wyjazdu – usługi u pośrednika	89,4271 [0,0000]
Forma wyjazdu – środek transportu	107,3023 [0,0000]
Forma wyjazdu – baza noclegowa	265,6713 [0,0000]
Forma wyjazdu – wydatki	23,2417 [0,0258]
Usługi u pośrednika – środek transportu	81,3107 [0,0000]
Usługi u pośrednika – baza noclegowa	277,7935 [0,0000]
Usługi u pośrednika – wydatki	23,2448 [0,0057]
Środek transportu – baza noclegowa	104,4146 [0,0000]
Środek transportu – wydatki	66,9622 [0,0000]
Baza noclegowa – wydatki	42,8201 [0,0002]

Źródło: obliczenia własne.

Większość pytań wykazuje istotne zależności, jedynie w przypadku celu wyjazdu i wydatków stwierdzono brak zależności. Otrzymany zestaw zmiennych został przyjęty w dalszej analizie.

W pierwszym kroku na podstawie kategorii wybranych do badania zmiennych otrzymano macierz Burta o wymiarach 35×35 . Wymiar rzeczywistej przestrzeni współwystępowania odpowiedzi na analizowane pytania wynosi 28.

W następnym kroku sprawdzono, w jakim stopniu wartości własne przestrzeni o niższym wymiarze wyjaśniają inercję całkowitą ($\lambda = 4,000$). W tym celu zastosowano kryterium Greenacre'a, według którego za istotne dla badania uznaje się inercje główne większe niż $\frac{1}{Q} = \frac{1}{7} = 0,1429$. Z tabeli 2 wynika, że są to inercje dla K

przyjmującego wartości co najwyżej 10^2 . Dla tych wymiarów przeanalizowano wartości miernika τ_k i okazało się, że stopień wyjaśnienia inercji w przestrzeni dwuwymiarowej wynosi 26,36%, a w przestrzeni trójwymiarowej 35,09%. W celu podwyższenia jakości odwzorowania w przestrzeni dwuwymiarowej³ przeprowadzono modyfikację wartości własnych według propozycji Greenacre'a.

przyjmującego wartości co najwyżej 10^2 . Dla tych wymiarów przeanalizowano wartości miernika τ_k i okazało się, że stopień wyjaśnienia inercji w przestrzeni dwuwymiarowej wynosi 26,36%, a w przestrzeni trójwymiarowej 35,09%. W celu podwyższenia jakości odwzorowania w przestrzeni dwuwymiarowej³ przeprowadzono modyfikację wartości własnych według propozycji Greenacre'a.

Tabela 2. Wartości osobliwe oraz wartości własne wraz ze stopniem wyjaśnienia inercji całkowitej w wersji pierwotnej i zmodyfikowanej dla gospodarstw domowych rencistów

K	Wartości osobliwe γ_k	Wartości własne λ_k	λ_k / λ	τ_k	$\tilde{\lambda}_k$	$\tilde{\lambda}_k / \tilde{\lambda}$	$\tilde{\tau}_k$
1	0,7929	0,6288	15,7190	15,7190	0,5827	0,2447	0,2447
2	0,6526	0,4258	10,6457	26,3647	0,3635	0,1527	0,3974
3	0,5909	0,3491	8,7277	35,0924	0,2835	0,1190	0,5164
4	0,5554	0,3085	7,7129	42,8053	0,2420	0,1016	0,6180
5	0,5166	0,2669	6,6723	49,4775	0,2003	0,0841	0,7022
6	0,5050	0,2550	6,3753	55,8529	0,1886	0,0792	0,7814
7	0,4859	0,2361	5,9030	61,7559	0,1701	0,0715	0,8528
8	0,4533	0,2055	5,1381	66,8940	0,1408	0,0591	0,9120
9	0,4129	0,1705	4,2618	71,1558	0,1082	0,0455	0,9574
10	0,4036	0,1629	4,0729	75,2287	0,1014	0,0426	1,0000
					$\tilde{\lambda}_k = 2,3812$		

Źródło: obliczenia własne.

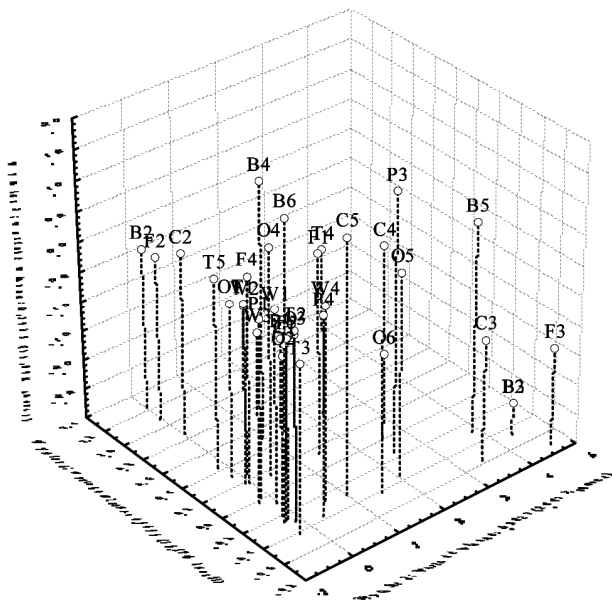
Do prezentacji przyjęto przestrzeń trójwymiarową (rys. 1). Nowe wartości współrzędnych w przestrzeni trójwymiarowej dla kategorii zmiennych zostały wyznaczone z wykorzystaniem wzoru:

² W tabeli 2 pominięto prezentację inercji dla $k \geq 11$, gdyż były one nie większe niż 0,1429.

³ W celu określenia wymiaru przestrzeni odwzorowania sporządzono wykres wartości własnych i wykorzystując kryterium „łokcia”, stwierdzono, że przestrzeń powinna być 3- lub 5-wymiarowa. Tak wysoki wymiar przestrzeni odwzorowania utrudnia, a nawet uniemożliwia graficzną prezentację uzyskanych wyników. Dlatego też zdecydowano się na przestrzeń trójwymiarową, tym bardziej że wymiary te odwzorowują ponad połowę bezwładności związanej z analizowaną tablicą danych.

$$\tilde{\mathbf{F}} = \mathbf{F}^* \cdot \Gamma^{-1} \cdot \tilde{\Lambda},$$

- gdzie: $\tilde{\mathbf{F}}$ – macierz nowych wartości współrzędnych dla kategorii zmiennych (wymiar 35×3),
 \mathbf{F}^* – macierz pierwotnych wartości współrzędnych dla kategorii zmiennych (wymiar 35×3),
 Γ^{-1} – diagonalna macierz odwrotna wartości osobliwych (wymiar 3×3),
 $\tilde{\Lambda}$ – diagonalna macierz zmodyfikowanych wartości własnych (wymiar 3×3).

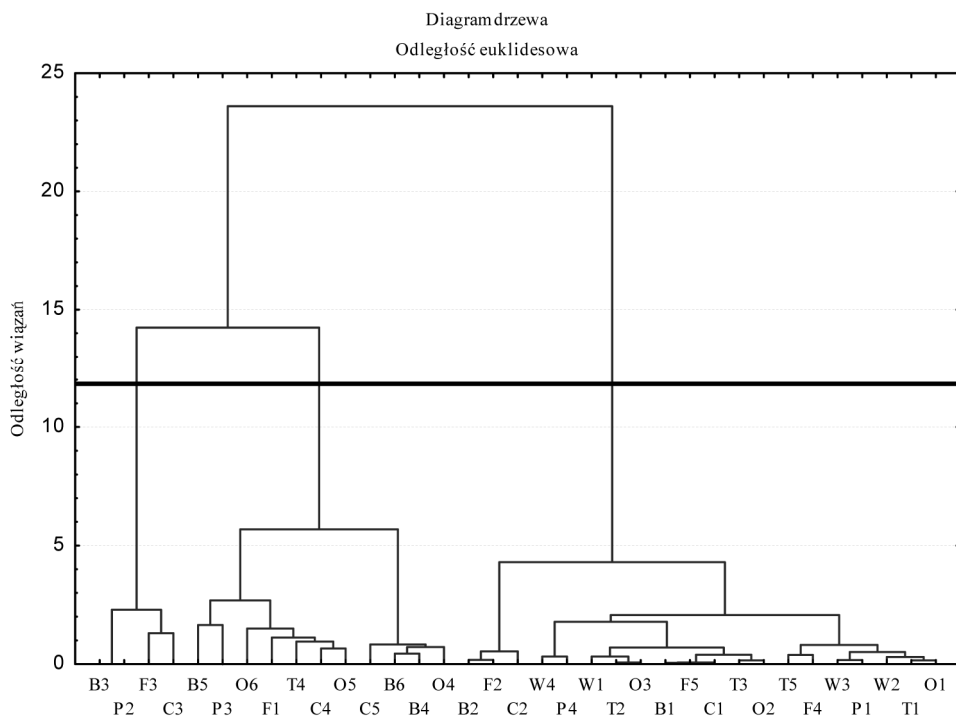

Rys. 1. Trójwymiarowa prezentacja wyników analizy korespondencji wszystkich zmiennych z uwzględnieniem modyfikacji wartości własnych

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na dużą liczbę analizowanych zmiennych i ich wariantów interpretacja wyników uzyskanych w przestrzeni trójwymiarowej jest bardzo trudna. W celu dokonania bardziej jednoznacznej interpretacji wyników wykorzystano metodę Warda, która umożliwiła wyznaczenie powiązań pomiędzy wariantami zmiennych. Na rysunku 2 przedstawiającym łączenia kategorii w klasy zaznaczono poziomą linią etap, w którym przerwano łączenie klas⁴.

⁴ W celu podziału dendrogramu i określenia liczby skupień wykorzystano następujący miernik [Grabiński 1992]: $q_i = \frac{d_i}{d_{i-1}}$, gdzie d_i to i -ta odległość. Największa wartość q_i wskazuje miejsce podziału dendrogramu.

Rys. 2. Diagram hierarchicznej klasyfikacji kategorii zmiennych wykonanej metodą Warda

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie uzyskanych klas można wskazać na powiązania pomiędzy kategoriami analizowanych zmiennych, które pozwoliły na zidentyfikowanie prawidłowości dotyczącej krajowych krótkoterminowych wyjazdów turystycznych rencistów w okresie objętym badaniem (1.10.2008-30.09.2009). Prawidłowości te można zidentyfikować w następujący sposób:

Klasa I (B3, F3, P2, C3) obejmuje osoby wyjeżdżające w celach religijnych. Korzystają one ze zorganizowanych przez pośrednika noclegów w komercyjnej bazie noclegowej (hotel, motel, pensjonat, schronisko), a formą wyjazdu jest pielgrzymka.

Klasa II (B5, P3, O6, F1, T4, C4, O5, C5, B6, B4, O4) obejmuje osoby wyjeżdżające w celu zwiedzania (architektura, kultura, przyroda) lub w innym celu (np. zdrowotnym lub zakupy). Korzystają one z pośrednictwa i kupują pełny pakiet turystyczny. Formą wyjazdu jest wycieczka lub impreza objazdowa odbywana autokarem na odległość powyżej 201 km. Podczas wyjazdu turyści korzystają z wynajętych kwater prywatnych, z domów wycieczkowych, schronisk, schronisk młodzieżowych i stanic wodnych oraz z innej bazy noclegowej, np. kempingów, pól biwakowych i bungalowów.

Klasa III (B2, F2, C2, W4, P4, W1, T2, O3, B1, F5, C1, T3, O2, T5, F4, W3, P1, W2, T1, O1) obejmuje rencistów, dla których głównym celem wyjazdów poza miejsce zamieszkania była chęć odwiedzin krewnych lub znajomych, uroczystości rodzinne lub wypoczynek i rekreacja. Wyjazdy te organizowane były bez pośrednika, głównym środkiem transportu była kolej, PKS lub inna autobusowa linia albo samochód osobowy. Odbycie wyjazdu związane było z przebyciem dystansu nieprzekraczającego w jedną stronę 200 km. W czasie wyjazdu najczęściej korzystano z noclegów u krewnych lub znajomych lub nocowano w domkach letniskowych na działce. Wydatki poniesione w związku z tymi wyjazdami były bardzo zróżnicowane: od 10 zł do powyżej 1500 zł.

6. Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy wynika, że renciści stosunkowo rzadko wykorzystują swój czas wolny w sposób czynny. Częściej słuchają radia, muzyki, oglądają telewizję, niż uprawiają sport, ćwiczenia fizyczne lub biorą udział w wycieczkach i imprezach objazdowych. Znacznie rzadziej niż członkowie pozostałych rodzajów gospodarstw domowych uczestniczą w imprezach turystycznych. Główne tego powody to względy finansowe, choroba, a także brak ochoty i potrzeby wyjazdu. Uczestnictwo w rynku usług turystycznych zależy m.in. od sytuacji materialnej gospodarstw domowych, o której w znacznej mierze decyduje dochód rozporządzalny. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na jedną osobę w gospodarstwie domowym w Polsce wynosił w 2009 r. 1114,49 zł [*Budżety gospodarstw...* 2010]. Najbliższe temu przeciętnemu poziomowi były dochody w gospodarstwach pracowników (1123,30 zł). Najwyższy poziom dochodu osiągały gospodarstwa pracujących na własny rachunek (1396,47 zł), najniższy zaś gospodarstwa rencistów (870,55 zł).

Zastosowanie analizy korespondencji, a szczególnie jej wykorzystanie w klasyfikacji hierarchicznej, pozwoliło na wyznaczenie powiązań pomiędzy kategoriami zmiennych. Okazało się, że głównym celem krajowych krótkoterminowych wyjazdów turystycznych są odwiedziny u krewnych lub znajomych. Ten cel wyjazdu wskazywało ponad 69% respondentów, którzy podróżowali samochodem osobowym, koleją, PKS-em lub inną autobusową linią. W czasie wyjazdu korzystano z noclegów u krewnych lub znajomych. Często wskazywanym celem wyjazdu był również wypoczynek i rekreacja, dotyczyło to niespełna 24% respondentów. Aby wypocząć, chętnie wyjeżdżano na działkę – tę formę wyjazdu preferowało ok. 16% badanych. Wykorzystanie metody Warda pozwoliło na wyodrębnienie dodatkowo dwóch segmentów wyjazdów turystycznych. Pierwszy z nich dotyczył wyjazdów związanych ze zwiedzaniem, drugi zaś obejmował osoby odbywające podróże w celach religijnych, a główną formą w tym przypadku była pielgrzymka.

Poznanie i zrozumienie procesów motywacyjnych wśród rencistów – potencjalnych turystów, jest bardzo ważne z punktu widzenia rynku turystycznego. Pozwala to m.in. na zdefiniowanie samej istoty wyjazdów turystycznych oraz oczekiwań po-

dróżnych co do sposobów organizacji wyjazdu, wyboru środków transportu i miejsca noclegu, preferowanych sposobów wyżywienia, a przez to postrzegania poszczególnych miejsc ze względu na możliwość realizacji własnych potrzeb wypoczynku. Jeśli pozna się mechanizmy rządzące motywami opuszczania miejsca stałego zamieszkania w celu realizacji różnych form turystyki przez turystów, będzie można turystom zaplanować pobyt zgodny z ich oczekiwaniami. Pozwala to także zrozumieć procesy decydujące o znacznie większej popularności jednych obszarów recepcji turystycznej niż innych, co ma wyraźny związek z możliwościami ich dalszego ekonomicznego i społecznego rozwoju [Faracik 2008, s. 136-137].

Literatura

- Alejsiak W., *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Studia i Monografie nr 56, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2009.
- Brudnicki R., *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania zachowań turystycznych mieszkańców Torunia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006.
- Budżety gospodarstw domowych w 2009 roku. Informacje i opracowania statystyczne*, GUS, Warszawa 2010.
- Faracik R., *Potrzeby i motywacje turystyczne*, [w:] *Turystyka*, W. Kurek (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Gatnar E., Walesiak M. (red.), *Metody statystycznej analizy wielowymiarowej w badaniach marketingowych*, AE, Wrocław 2004.
- Grabiński T., *Metody aksonometrii*, AE, Kraków 1992.
- Łopaciński K., *Poziom aktywności turystycznej studentów*, [w:] *Spoleczno-pedagogiczne problemy turystyki*, J.A. Malinowski (red.), Instytut Turystyki, Warszawa 1988.
- Panek T., *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2009.
- Rogalewski O., *Zagospodarowanie turystyczne*, WSiP, Warszawa 1974.
- Sompolska-Rzechuła A., *Zastosowanie metody analizy zgodności w badaniu jakości życia kobiet*, „Wiadomości Statystyczne” 2010, nr 1.
- Stanimir A., *Analiza korespondencji jako narzędzie do badania zjawisk ekonomicznych*, AE, Wrocław 2005.
- Stanisz A., *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem Statistica PL na przykładach z medycyny*, tom 3, *Analizy wielowymiarowe*, StatSoft, Kraków 2007.
- Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2009 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.
- Wodejko S., *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1998.

STATISTICAL ANALYSIS OF TOURIST ACTIVITY OF ANNUITANTS IN POLAND IN 2009

Summary: The purpose of the article is the analysis of short trips of annuitants (2-4 days, i.e. 1-3 nights). The research was carried out based on the results of research of individual domestic trips in 2009 which annuitants participated in. The multidimensional analysis of correspondence was used as a research tool. The results of research were presented in three-dimensional space. The Ward's method was used in the research due to the large number of variants of analyzed variables. This method enables the assignment of coherence between variables variants.

Keywords: annuitants, tourist activity, multiple correspondence analysis.